

Universiteit
Leiden

Romeins nepnieuws? De *Handelingen van Pontius Pilatus* als documentaire fictie

Applicants

Supervisor Name	Discipline
dr. L.E. Tacoma	Ancient History, Dept. of History (Institute for History)
dr. J. P. Burger	Journalism Studies, Leiden University Centre for Linguistics (LUCL)

Project description

Eusebius van Caesarea, de invloedrijke christelijke historicus uit de vroege 4de eeuw n.C., maakt in zijn *Kerkgeschiedenis* op drie plaatsen opmerkelijke claims over officiële *Handelingen* van Pontius Pilatus, de gouverneur onder wie Jezus gekruisigd was. Allereerst claimt hij dat Pilatus een officieel rapport dat zeer positief over de wonderen van Jezus berichtte naar keizer Tiberius in Rome zou hebben gestuurd. De keizer zou zeer onder de indruk zijn geweest. Elders in hetzelfde werk claimt Eusebius dat tijdens de grote christenvervolgingen van eind derde – begin vierde eeuw christenvervolgers een volgens Eusebius vervalste versie van dergelijke *Handelingen* als schooltekst in het onderwijs inzetten. Kinderen moesten dit rabiaat antichristelijke document uit het hoofd leren. Tot slot meldt Eusebius ook nog terloops dat onder de Joden een eigen versie van deze handelingen circuleerde. Deze drie verschillende versies zijn zelf niet overgeleverd, maar wel bestaan er uit iets later tijd nog weer andere *Handelingen van Pilatus*. Het is duidelijk dat deze documentaire ficties de inzet waren van heftige polemiek en door verschillende partijen in omloop werden gebracht om de eigen claims kracht bij te zetten.

Het project beoogt aan de hand van recent onderzoek naar ‘fake news’ de productie, circulatie en gebruik van deze fictieve *Handelingen* te duiden. De manier waarop ten tijde van de opkomst van het Christendom officiële documenten werden gemanipuleerd en gebruikt, vertoont namelijk veel overeenkomsten met de manier waarop ‘nepnieuws’ in onze maatschappij functioneert. Nepnieuws kan worden beschouwd als doelbewuste desinformatie in de vorm van standaard nieuws. De quasi-officiële documenten uit de oudheid fungeerden op een vergelijkbare manier: ze circuleerden op grote schaal, namen de conventies van reguliere documenten over, en dienden – uiteindelijk – politieke doelen. Het project claimt niet dat de antieke variant exact hetzelfde is, maar beoogt theorievorming over ‘nepnieuws’ in te zetten om de antieke casus te begrijpen.

Research Trainee Profile

Het project bestaat uit twee onderzoekscomponenten, die ieder door een van beide Research Trainees worden uitgevoerd. Het project is intellectueel uitdagend omdat er – binnen de kaders die door de

begeleiders worden gesteld – zelfstandig onderzoek moet worden verricht op een deelgebied van het project, en er gezamenlijk moet worden nagedacht over de manier waarop de argumenten worden gepresenteerd in een artikel.

In de eerste component wordt beoogd de – nogal complexe – situatie van de verschillende versies van de documenten te ontwarren, zowel van de versies die Eusebius noemt, als de versies die overgeleverd zijn uit iets later tijd. Daarbij wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan de vraag welke groepen de versies in omloop hebben gebracht, en wat hun belang daarbij kan zijn geweest. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door een oud-historicus of classicus met affiniteit met de Late Oudheid.

De tweede component bestaat uit het verzamelen van theorie over nepnieuws die bruikbaar is voor de analyse van deze quasi-officiële documenten. Daarbij wordt met name geprobeerd een conceptueel kader te creëren waarbinnen het onderzoek kan worden geplaatst. Dit deel wordt uitgevoerd door een student Journalistiek en Nieuwe Media.

In beide gevallen kan het onderzoek zowel door derdejaars BA of een (R)MA student worden uitgevoerd; de precieze werkzaamheden worden aan het niveau van de student aangepast. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat de twee onderzoekers samenwerken en elkaar, en de begeleiders, tijdens het onderzoek voortdurend aanvullen.

Collaboration

Het project is nadrukkelijk interdisciplinair van opzet. Het beoogt concepten en theorieën uit Journalism Studies en communicatiewetenschap aan te wenden voor historisch onderzoek op het gebied van de Romeinse oudheid. De vraag is daarbij hoe een conceptueel apparaat dat is ontworpen om *modern* 'fake news' te onderzoeken op zinvolle wijze gebruikt kan worden voor *historische* analyse. Omgekeerd beoogt het project ook een historische context te creëren voor het onderzoek naar modern 'fake news', dat vaak als uniek en daarmee als onbeheersbaar wordt gezien.

Onderzoek naar 'fake news', en in bredere zin naar desinformatie, richt zich vooral op moderne vormen daarvan, die samenhangen met digitalisering en de opkomst van sociale media. De historische dimensie wordt doorgaans afgedaan met een oppervlakkige erkenning dat manipulatie van nieuws voor politieke doeleinden 'iets van alle tijden is'. Het onderhavige project biedt de kans aan de hand van een casus scherper zicht te krijgen op de historische (dis)continuïteit.

En andersom: hoewel oud-historici de afgelopen decennia op grote schaal mediatheorie hebben ingezet om keizerlijke communicatie en zelf-representatie te onderzoeken, is er nog vrijwel geen onderzoek gedaan dat gebaseerd is op theorievorming over 'nepnieuws'. Tegelijk is de hoeveelheid verdachte en gemanipuleerde documenten die uit de oudheid zijn overgeleverd opvallend groot. Er is dan ook een goede reden een dergelijke *cross-over* op te zetten. Een van de grote uitdagingen is daarbij dat de theorievorming over 'nepnieuws' zich in razend tempo ontwikkelt. Er is daarmee niet zozeer een vaststaande serie van beproefde concepten voorhanden, maar er is een situatie waarin goed moet worden nagedacht welke concepten wel en welke niet bruikbaar kunnen zijn. Om die reden krijgt de samenwerking vooral gestalte als teamwerk, waarbij de begeleiders de twee student-onderzoekers actief helpen hun onderzoek richting te geven.

Deliverables

In concrete zin resulteert het project in een Nederlandstalige publicatie voor een wetenschappelijk tijdschrift. Te denken valt aan *Tijdschrift voor Geschiedenis*, een gerenommeerd tijdschrift waarin goed leesbare wetenschappelijke artikelen worden gepubliceerd die zich richten op vakgenoten. Het algemene doel van het artikel is te laten zien hoe moderne theorievorming kan helpen om nieuwe perspectieven op historische problemen te creëren. Het artikel wordt gepubliceerd onder de naam van alle vier de teamleden.

Daarnaast vormt het project de opmaat voor een groter project, dat vanaf september 2021 zijn beslag krijgt: een boekproject en, indien gehonoreerd, een NWO-projectaanvraag van Tacoma voor de open competitie over Roman Fake News, waarbij Burger onderdeel uitmaakt van de Advisory Board. *De Handelingen van Pilatus* vormen zelf geen onderdeel van de bronnen die voor het project worden geanalyseerd, en in die zin opereert de aanvraag voor de student-onderzoekers volledig los van de NWO-projectaanvraag. Tegelijk kunnen de resultaten van de analyse wel bijdragen aan het grotere project en kunnen ze verwerkt worden in verdere Engelstalige publicaties.

Planning

Humanities Research Traineeship Programme 2021

Het project loopt van 1 februari tot en met 31 augustus 2021. Beide student-onderzoekers zijn voor 0.15 = 5.7 uur per week werkzaam. Het project bestaat uit 3 fasen: een inleidende leesfase, een onderzoeksfase, en een schrijffase. Gedurende de eerste twee fasen vindt er tweewekelijks overleg met de twee begeleiders plaats, waarbij de voortgang wordt gemonitord en de uitkomsten worden besproken. Aan het begin van de derde fase wordt er precies vastgesteld hoe het artikel gestructureerd wordt, en wie voor welk deel verantwoordelijk is. Aan die schrijffase wordt door zowel de studentonderzoekers als door de begeleiders bijgedragen. De derde fase wordt gevolgd door een laatste edit-ronde.

	Research student A	Research student B
Fase 1 (febr - mrt)	inlezen Eusebius	inlezen theorie Fake News
Fase 2 (apr. - mei)	onderzoek Acta	onderzoek conceptueel kader
Fase 3 (juni - juli)	schrijven secties artikel	schrijven secties artikel
Afronding (augustus)	reviseren, editen en indienen artikel	

Student Application

Belangstellende studenten (BA3, MA, of RMA) kunnen solliciteren door een e-mail te sturen naar zowel Burger als Tacoma. De sollicitatie dient te bestaan uit een brief van max. 400 woorden over hun motivatie en geschiktheid voor dit project, een c.v. van max. 1 pagina, met daarbij vermelding van de talen die zij beheersen, en een officiële lijst van hun studieresultaten. Ze dienen daarbij duidelijk aan te geven in welk studieprogramma zij op dit moment studeren, en wat de verwachte datum van afronding is. Verder dienen zij in hun mail de naam van één referent te vermelden (naam, functie, e-mailadres); deze hoeft zelf geen aanbeveling te schrijven maar moet zich bereid hebben verklaard desgevraagd inlichtingen te verschaffen.